

**І.В. Замула, д.е.н., проф.
В.В. Травін, к.е.н., доц.
М.Р. Кирилук, студент**

Державний університет «Житомирська політехніка»

Післявоєнний розвиток екотуризму в Україні: вітчизняний і міжнародний досвід

Екотуризм є важливим напрямом розвитку туризму в Україні. Країна має багату природну спадщину, що приваблює туристів з усього світу. Проте екотуризм в Україні, на відміну від європейських країн, у довоєнний період не мав достатньої уваги від уряду та бізнесу, що затримувало розвиток цієї галузі.

Для забезпечення розвитку екотуризму в Україні у післявоєнний період необхідно створити нову та розвивати існуючу туристичну інфраструктуру в районах з високим потенціалом для цього напрямку. Важливо розвивати туристичні послуги, що сприяють екологічному розвитку регіонів, наприклад, екологічне харчування та використання екологічних матеріалів у будівництві.

Одним із шляхів розвитку екотуризму в Україні є збереження та захист природних зон, що мають високу екологічну цінність. Відновлення та збільшення площі природної зеленої зони може стати ключовим фактором у привабленні туристів. Також важливо здійснювати екологічний контроль за розвитком туризму, щоб забезпечити збереження природних ресурсів та біорізноманіття.

Важливою також є співпраця з міжнародними організаціями, що займаються екотуризмом, для впровадження міжнародних стандартів і рекомендацій щодо розвитку цієї галузі. Крім того, важливим фактором є залучення інвестицій для розвитку екотуризму, що дозволить створити нові робочі місця та забезпечити стабільний ріст туристичної індустрії.

Ключові слова: екотуризм; сталий розвиток; вплив туризму на природні комплекси; розвиток туризму; післявоєнне відновлення.

Актуальність теми. За останні роки ідея «екологічно чистого» способу життя стала популярною в більшості розвинених країн світу, що дозволило екологічному туризму отримати широке визнання.

В кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Європа пройшла через значні зміни, пов'язані зі змінами у соціально-економічній ситуації та розвитком глобалізації. Екологічний туризм, який швидко розвивався в країнах Європи, відіграв роль каталізатора структурної перебудови економіки, демографічної стабільності та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем. Для України вивчення досвіду європейських країн є актуальним, щоб використати свій великий туристичний потенціал та розвивати екотуризм більш інтенсивно особливо при його відновленні у післявоєнний час [1].

Україна, яка має значний туристичний і рекреаційний потенціал, спроможна до розвитку екотуризму завдяки багатій природній спадщині, враховуючи річки, озера, скелі, каньйони та мальовничі краєвиди. В Україні об'єктами екотурів є національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки та штучно створені ботанічні, дендрологічні та зоологічні парки. За даними Міністерства екології та природних ресурсів України, у 2020 році було відкрито 46 заповідників і національних парків, які відвідали більше 2 мільйонів туристів [2]. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України, у 2019 році кількість туристів, які відвідали Україну, становила 14,9 млн осіб [3].

У 2022 році туристична галузь України зазнала випробувань, оскільки в Києві, на Сході і Півдні країни вона була повністю зупинена через війну. Втрати українського бізнесу за перший місяць війни перевищили втрати за два роки пандемії. Згідно з даними Euromonitor International, глобальний в'їзний туризм зазнав збитків у розмірі 6,9 млрд доларів США у 2022 році через війну в Україні [4]. Наразі ще складно оцінити втрати від воєнних дій. Вони будуть залежати від кількості зруйнованих культурно-історичних пам'яток, туристичних напрямків, терміну ведення бойових дій, розміру окупованих і замінованих територій.

Дослідження зарубіжного та вітчизняного досвіду екотуризму допоможе виявити проблеми та розробити заходи для їх вирішення та ефективного розвитку екотуризму в Україні у післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості екотуризму як важливої складової стратегії сталого розвитку України висвітлено в працях таких вчених, як О.П. Савіцька, Н.В. Савіцька, Л.В. Погребняк [5], проблеми та перспективи розвитку екотуризму в Україні дослідили А.П. Голод [6] та А.А. Андрусик [7], попит на екологічний туризм в європейських країнах досліджено в праці Н.Неділько [8], формування організаційно-економічного механізму управління розвитком екологічного туризму описано в праці Т.В. Любонько [9], фактори, що перешкоджають розвитку зеленого туризму в Україні, досліджено в праці Л.А. Запари та А.Калантаєвської [10], особливості розвитку зеленого туризму в Європі висвітлено

у працях В.М. Ісаєнко, К.Д. Ніколаєва, К.О. Бабікова, Г.О. Білявського, І.Г. Смирнова [11, с. 143]. Аналіз результатів досліджень вчених вказує на те, що є велика потреба в ґрунтовному дослідженні екологічних та організаційних чинників, які гальмують розвиток екотуризму в Україні, використовуючи при цьому досвід країн Європи.

Метою статті є окреслення перспектив післявоєнного відновлення екотуризму в Україні на основі оцінки потенціалу його розвитку в Україні та враховуючи міжнародний досвід.

Викладення основного матеріалу дослідження. Екотуризм, що є ключовою концепцією врівноваженого туризму, є однією з найбільш екологічно чистих форм подорожей, оскільки зазвичай проводиться на територіях з найкращими природними краєвидами, допомагає збереженню природного та культурного середовища районів і залучає людей з високою екологічною свідомістю та природничою вразливістю [12].

Особливості екотуризму полягають у тому, що він сприяє збереженню природних ресурсів, розвитку місцевої економіки, культурному обміну, впровадженню екологічної освіти, мінімально впливає на довкілля, є альтернативою масовому туризму. Крім того, екологічний туризм виконує виховну функцію, яка сприяє формуванню соціально-відповідальної особистості, яка усвідомлює значення природних об'єктів як цінності нашої планети [13].

Основні цільові аудиторії екотуризму містять:

- природолюбів – люди, які люблять природу та активний відпочинок;
- еко туристи – люди, які дбають про довкілля та прагнуть підтримувати збереження екосистем;
- культурні туристи – люди, які бажають досліджувати традиції та культуру місцевого населення;
- сімейні туристи – батьки з дітьми, які шукають спосіб поєднати відпочинок і навчання дітей дбати про навколишнє середовище.

В Європі існує багато різноманітних видів екотуризму, які привертають увагу туристів з усього світу, а саме:

- екотуризм у національних парках та заповідниках – Європа має безліч природно-заповідних територій, де можна насолоджуватися природною красою та біорізноманіттям;
 - велосипедний туризм – Європа славиться своєю велосипедною інфраструктурою та мальовничими місцевостями, що залучають багато любителів активного відпочинку;
 - екотуризм на фермах – такий вид туризму дозволяє відвідувачам познайомитися з сільськогосподарським виробництвом і жити в гармонії з природою;
 - екотуризм в гірських курортах – гірський екотуризм в Європі дуже популярний завдяки красивим гірським пейзажам, свіжому повітрю та можливостям для здорового активного відпочинку;
 - водний туризм – Європа має багато річок, озер і морів, що надає можливості для відпочинку біля води.
- Отже, географія екологічного туризму в Європі дуже широка.

В Україні екологічний туризм ще на ранньому етапі розвитку. Вирізняються два напрями розвитку екологічного туризму в Україні:

- «американський», який полягає у спортивно-туристичних подорожах в екстремальних природних умовах;
- «європейський», який передбачає організований відпочинок у сільській місцевості з підтримкою традиційної місцевої культури (в Україні це часто називають сільським, зеленим або агротуризмом).

Україна має значний потенціал для екотуризму, і зростаючий попит на туристичні послуги має призвести до кращого розвитку інфраструктури та регіональної організації екотуризму [6].

Підсумовуючи викладене вище, варто порівняти потенціал розвитку екотуризму в Україні та Європі (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика потенціалу розвитку екологічного туризму в Україні та Європі

Ознака 1	Україна 2	Європа 3
Кількість природоохоронних територій	Значна кількість, зокрема 5 біосферних заповідників, 19 природних заповідників, 2632 заказники, 3025 пам'яток природи, решта природно-заповідного фонду (23,5 %) припадає на регіональні ландшафтні парки, заповідні урочища, ботанічні сади, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, дендрологічні парки	Понад 10000 природоохоронних територій, зокрема 27 національних парків
Доходи від туризму у ВВП за 2019 р.	3,1 %	10,3 %
Розмір ринку екотуризму	Швидкий розвиток в останні роки, потенціал для подальшого зростання	Один з найбільших зростаючих ринків екотуризму в світі

Закінчення табл. 1

1	2	3
Популярні напрямки	Карпати, Полісся, Херсонщина, Полтавщина, Крим	Альпи, Скандинавія, Балкани, Іспанія, Португалія
Обсяг внутрішнього ринку екотуризму у 2021 році, дол. США	45 млн	260 млрд
Кількість робочих місць у екотуризмі у 2019 р.	Більше 2000	Більше за 27 млн
Частка екотуризму у туристичних послугах у 2018 р.	–	16 %
Частка туристів, які обрали сталий туризм у своїх подорожах	–	51 %
Частка туристів, які перевіряють екологічні та соціальні аспекти туристичних послуг перед покупкою туру	–	35 %
Типи турів	Гірські походи, екскурсії в національні парки, оздоровчі тури на курортах	Велотури, каякінг, піші прогулянки, екоспа, сафарі
Наявність інфраструктури	Значна частина територій необладнана, але є деякі обладнані маршрути, а також проживання в гірських селах і курортах	Розвинена інфраструктура, зокрема обладнані маршрути, готелі, туристичні центри, транспортні засоби тощо

Джерело: розроблено на основі [14–15]

Зазначені показники свідчать про значну відмінність у розвитку екотуризму в Україні та Європі. В європейських країнах населення більш залучене до екологічного туризму. Проте в Україні є великий потенціал для розвитку цього сектору, оскільки країна має значну кількість природних ресурсів і потенційно привабливих для туристів природних об'єктів.

Серед факторів, які стримують розвиток екотуризму в Україні та Європі, можна виокремити такі:

- збільшення туристичного потоку може призвести до забруднення довкілля, зокрема, водних ресурсів, повітря і землі, а також завдати шкоди природним екосистемам, зокрема руйнуючи різноманіття флори та фауни;

- нерідко незаконна забудова з'являється в околицях природних парків і заповідників для розміщення туристичних об'єктів, що порушує екологічний баланс;

- брак інфраструктури, такої як готелі, транспортні засоби і дороги, може призвести до зменшення туристичного потоку;

- відсутність регулюючих законів і недостатній контроль за виконанням екологічних стандартів можуть призвести до збільшення забруднення та зниження якості природних ресурсів;

- якщо розвиток екотуризму не сприятиме місцевій економіці, це може призвести до зменшення популярності екологічного туризму серед місцевого населення [16];

- екологічний туризм може бути досить дорогим, особливо якщо він залежить від технологій, які дозволяють знижувати вплив на навколишнє середовище.

В Україні основними проблемами є транспортна віддаленість відпочинкових місць, погані дороги та недостатнє устаткування для рекреації. Проте регіональні та місцеві органи влади займаються покращенням комунікаційної інфраструктури та підвищенням стандартів екотуристичної гостинності. Пакет послуг екологічного туризму є обмеженим, але існують популярні форми такого туризму, як фольклоризм, кінний туризм, рафтинг, винно-дегустаційний туризм, історико-етнографічний туризм, велотуризм та інші [17].

Незалежно від країни, де відбувається екотуризм, він може як позитивно, так і негативно впливати на довкілля (табл. 2).

Тому особливої уваги потребує організація екотуризму відповідно до положень концепції сталого розвитку. У 2015 році відбувся саміт ООН, присвячений сталому розвитку, під час якого було прийнято 17 глобальних цілей сталого розвитку, спрямованих на захист планети, забезпечення миру та процвітання і боротьбу з бідністю.

Вплив екотуризму на довкілля

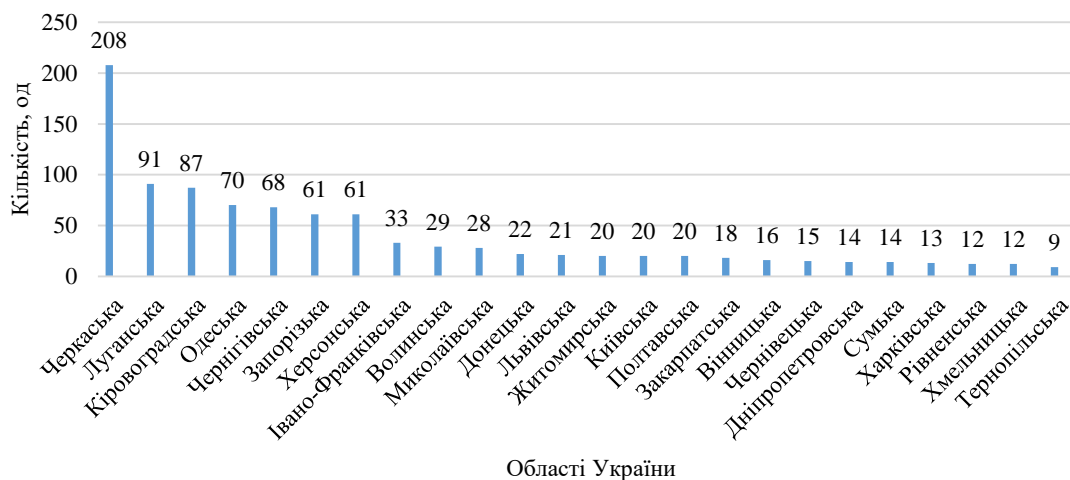
Позитивні чинники	Негативні чинники
<ul style="list-style-type: none"> - грошові засоби, які безпосередньо спрямовані для використання у захисті довкілля, зазвичай збираються через внески за відвідування національних парків, заповідників, рибальства тощо; - підтримка та збереження особливо важливих природних територій; - заміщення галузей економіки, що шкодять навколишньому середовищу, екологічно безпечними та природоохоронними галузями, зокрема в аграрному та екологічному секторах туристичної галузі; - оптимізація використання землі; розвиток органічного виробництва; - збереження рідкісних видів та екосистем тощо 	<ul style="list-style-type: none"> - водні ресурси інтенсивно використовуються для забезпечення готелів, басейнів та безпосереднього використання туристами; - земельні ресурси деградують та виснажуються в результаті інтенсивного будівництва житла, доріг, аеропортів, пов'язаного з туризмом та відпочинком, використання земель як будівельного матеріалу для житлової інфраструктури; - зростання міжнародних туристичних перевезень у всіх видах транспорту збільшує забруднення атмосфери, шумове забруднення; - туризм впливає на біологічне різноманіття; - будівництво нових об'єктів туристичної інфраструктури призводить до збільшення використання енергії; - невідповідність архітектурних стилів курортних комплексів створює «естетичне забруднення» навколишнього природного середовища

Джерело: розроблено на основі [16]

Україна приєдналася до цих цілей і спільно з Європейським Союзом розробила Стратегію державної екологічної політики України до 2030 року на основі цих цілей. Ця стратегія, зокрема, сприятиме створенню робочих місць та розвитку місцевої культури шляхом розвитку сталого екологічного туризму. Крім того, стратегія передбачає забезпечення населення необхідною інформацією про сталий розвиток та спосіб життя в гармонії з природою, захист лісів та природно-заповідного фонду, гірських і морських екосистем, а також створення нових екологічних мереж. Все це свідчить про перспективність розвитку екологічного туризму в Україні [18].

Уряд визнав важливість сталого розвитку країни в усіх сферах діяльності, враховуючи розвиток екотуризму, і збільшив кількість екологічних програм та заходів у природних заповідниках країни. Місцеві органи влади також почали організовувати екологічні фестивалі, проекти та заходи в різних кутках країни, що стало одним із пріоритетних напрямів для сталого розвитку країни в цілому.

В Україні нині існує низка програм, які сприяють покращенню стану навколишнього середовища. Ці програми включають такі дії, як очищення територій, встановлення навігаційних знаків, висадження дерев, реконструкцію та відновлення парків тощо. Крім того, з кожним роком зростає кількість громадських екологічних організацій, які турбуються про стан довкілля та здійснюють різноманітні акції та проекти, сприяючи популяризації екологічного туризму у регіонах. На 2018 рік кількість громадських організацій становила 962 одиниці (рис. 1).

Джерело: на основі [19]

Рис. 1. Громадські екологічні організації (загальнодержавні та місцеві), що діяли в регіонах, станом на 01.01.2018 р., од.

Крім цього, Україна приєдналася до європейської програми «LIFE» для захисту клімату та довкілля. Міністр захисту довкілля та природних ресурсів. Протягом 30 років програма «LIFE» співфінансувала понад 5600 проєктів з охорони природи як в Європейському Союзі, так і за його межами. Наприклад, в рамках проєкту в Франції були вжиті заходи для покращення якості води в Пеї-де-ла-Луар. Бюджет програми на період 2021–2027 років становив 5,43 мільярдів євро [20].

В Європі також є багато програм, які сприяють покращенню стану навколишнього середовища:

- програма «Енергоефективність та відновлювальна енергетика»: мета цієї програми полягає у зменшенні використання вугілля та інших видів необхідних ресурсів, збільшенні використання відновлювальних джерел енергії та підвищенні енергоефективності;
- програма «Натура 2000»: мета – забезпечення охорони біорізноманіття в Європі шляхом створення мережі природоохоронних територій;
- програма «Лісова стратегія Європи»: мета – збільшення площі лісів у Європі та забезпечення їх стійкої експлуатації;
- програма «Екологічне виробництво та споживання»: мета – полягає у зменшенні впливу виробництва та споживання на довкілля шляхом підтримки екологічно чистих технологій та продуктів;
- програма «Захист морського середовища»: мета – зменшення забруднення морського середовища та забезпечення стійкої експлуатації морських ресурсів.

Щодо України, то одним із цікавих рішень у сфері охорони навколишнього середовища та відновлення його привабливості для туристів стало створення у 2016 році сервісу Ecomapa.gov.ua. Це інтерактивна електронна мапа зі сміттєзвалищами по всіх регіонах України. Будь-хто може надіслати повідомлення про знайдене сміттєзвалище та його місцезнаходження, а місцева влада сприятиме його прибиранню. Користувач, що надіслав повідомлення, може дистанційно контролювати процес прибирання. За два роки роботи сервісу було виявлено понад 5 тисяч сміттєзвалищ у різних областях країни, і більше половини з них було прибрано місцевою владою.

Державна політика України спрямована на впровадження «зеленого виробництва» та екотехнологій на екологічно небезпечних підприємствах, які є проблемою у ряді областей країни, заважаючи на розвиток екологічного туризму та негативно впливаючи на оточуюче середовище й населення. Забруднення від екологічно небезпечних підприємств роблять регіони менш привабливими для туристів.

Війна, розпочата в Україні в 2022 році, призвела до руйнування агресором великої частини території країни. Багато об'єктів флори та фауни, а також архітектурних пам'яток були знищені в результаті пожеж, вибухів і ракетних атак. Природні парки, заповідники з рідкісними рослинами та тваринами перетворені загарбниками на окупованих територіях України на мисливські угіддя, копальні та стоянки для військової техніки. Оскільки відновлення цих об'єктів є дуже важливим завданням, варто визначити основні напрями адаптації екологічного туризму після закінчення війни (табл. 3).

Таблиця 3

Перспективні напрями розвитку екотуризму у післявоєнний період

Напрями	Конкретизація
Інфраструктура	Розвиток інфраструктури та збільшення кількості екотуристичних об'єктів
Розширення перспектив	Збільшення кількості екологічних маршрутів і розширення можливостей для активного відпочинку
Організація заходів	Проведення екологічних і культурних заходів, фестивалів, конференцій
Промислове використання	Розвиток екотуризму в малих селищах і сільських районах, де можна промислово використовувати ресурси, такі як сільськогосподарські угіддя та водні об'єкти
Співробітництво з різними установами	Співпраця з організаціями з охорони навколишнього середовища та розробка програм захисту природних ресурсів
Диверсифікація	Розвиток нових видів екотуризму, таких як екотуризм в гірських районах, на річках та морях
Популяризація	Популяризація екотуризму серед молоді та створення сприятливих умов для розвитку екотуризму серед молодіжних організацій та шкіл

Джерело: розроблено авторами

Розвиток нашої країни має розпочинатися з екологічної реконструкції та підтримки екотуризму. Зважаючи на те, що нині українці зосереджені на окресленні шляхів післявоєнного відновлення, екотуризм може стати одним із головних напрямів розвитку нашої країни в найближчому майбутньому.

У цьому контексті можна виокремити перспективи розвитку екотуризму після закінчення війни та переваги еконапряму для туристів, які будуть стимулювати їх розвивати цей напрям (рис. 2).

Таким чином, сталий розвиток екотуризму є ключем до майбутнього розвитку України, який допоможе відновити інфраструктуру країни та привернути увагу широкого кола людей.

Джерело: розроблено авторами

Рис. 2. Перспективи розвитку екотуризму в Україні після війни

- екотуризм є суттєвим джерелом доходів і спонукає розвиток місцевої економіки;
- екотуризм є фактором підтримання та розвитку екосистем, природних парків і заповідників;
- екотуризм сприяє формуванню високого рівня свідомості та дбайливого ставлення до довкілля.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Екотуризм є важливим напрямом розвитку туризму в Україні. Країна має багату природну спадщину, що приваблює туристів з усього світу. Проте, екотуризм в Україні, на відміну від європейських країн, у довоєнний період не мав достатньої уваги від уряду та бізнесу, що затримувало розвиток цієї галузі.

Для забезпечення розвитку екотуризму в Україні у післявоєнний період необхідно створити нову та розвинути існуючу туристичну інфраструктуру в районах з високим потенціалом для цього напрямку. Це може враховувати будівництво туристичних маршрутів, побудову екопоселень і споруд для рекреації на природі. Також важливо розвивати туристичні послуги, що сприяють екологічному розвитку регіонів, наприклад, екологічне харчування та використання екологічних матеріалів у будівництві.

Одним з шляхів розвитку екотуризму в Україні є збереження та захист природних зон, що мають високу екологічну цінність. Відновлення та збільшення площі природної зеленої зони може стати ключовим фактором у привабленні туристів. Також важливо здійснювати екологічний контроль за розвитком туризму, щоб забезпечити збереження природних ресурсів та біорізноманіття.

Важливою також є співпраця з міжнародними організаціями, що займаються екотуризмом, для впровадження міжнародних стандартів і рекомендацій щодо розвитку цієї галузі. Крім того, важливим фактором є залучення інвестицій для розвитку екотуризму, що дозволить створити нові робочі місця та забезпечити стабільний ріст туристичної індустрії.

Список використаної літератури:

1. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/197-1.pdf>.
2. Кліматичні фінанси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13327/1/Climate_finance.pdf.
3. Human Potential in the Context of the COVID-19 Pandemic: Issues of Inequality and Fulfillment Efficiency [Electronic resource]. – Access mode : <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82234/1/Shaulska>.
4. Післявоєнне відновлення туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tourlib.net/statti_ukr/sira.htm.
5. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/24.pdf>.
6. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні – Сколе – активний відпочинок в Карпатах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/33-ekoturizmukr.html>.
7. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eprints.kname.edu.ua/48290/1/ilovepdf_com-97-98.pdf.
8. Екологічний туризм у Європі // Персонал Плюс. – 2010. – № 10 (363) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.personal-plus.net/363/6299.html>.
9. Любонько Т.В. Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком екологічного туризму / Т.В. Любонько // Ефективна економіка. – 2014. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3761>.
10. Аспекти зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tourlib.net/statti_ukr/zapara.htm.
11. Стратегія сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/loqts>.

12. Екотуризм – Стежки та мапи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://stezhky.org/stezhky/stalyj-turyzm/ekoturyzm/>.
13. Що таке екотуризм – його особливості та види – Екотуризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vidpochivai.com.ua/uk/blogs/ekoturizm/>.
14. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/ioqtc>.
15. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrstat.gov.ua>.
16. Тенденції розвитку екологічного туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25656.pdf>.
17. Екологічний туризм в Європі // Туристичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://thecity.com.ua/ekologichnij-turizm-v-yevropi.html>.
18. Екологічні проблеми туризму та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/008-66.pdf>.
19. Організація Об'єднаних Організацій в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>.
20. Україна приєдналася до європейської програми «LIFE» для клімату та довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-yevropejskoyi-programi-life-dlya-klimatu-ta-dovkillia>.
21. Олійник О.В. «Перспективи розвитку готелів у стилі глемпінг в Україні» / Економіка, управління та адміністрування // О.В. Олійник, Т.Л. Мостенська, Г.М. Тарасюк, А.О. Чагайда. – 2020. – 4 (90). С. 38–46. doi: 10.26642/ema-2019-4(90)-38-46.
22. Олійник О.В. «Тенденції автоматизації послуг в індустрії гостинності» / Економіка, управління та адміністрування // О.В. Олійник, Г.М. Тарасюк, А.О. Чагайда. – 2022. – № 4 (102). – С. 41–49. doi: 10.26642/ema-2022-4(102)-41-49.
23. Олійник О.В. «Напрями цифровізації ресторанного бізнесу» / Економіка, управління та адміністрування // О.В. Олійник, А.В. Шестакова, Д.І. Ярмолюк. – 2023. – № 1 (103), с. 15–21. doi: 10.26642/ema-2023-1(103)-15-21.
24. Сергієнко Л.В. «Державна екологічна політика України та правовий механізм її формування і реалізації» / Економіка, управління та адміністрування // Сергієнко Л.В., О.М. Дзюбенко, С.В. Ожго. – 2019. – № 3 (89), С. 191–200. doi: 10.26642/ema-2019-3(89)-191-200.

References:

1. *Perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini*, [Online], available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/197-1.pdf>
2. *Klimatychni finansy*, [Online], available at: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13327/1/Climate_finance.pdf
3. *Human Potential in the Context of the COVID-19 Pandemic: Issues of Inequality and Fulfillment Efficiency*, [Online], available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82234/1/Shaulska>.
4. *Pisliavoienne vidnovlennia turyzmu v Ukraini*, [Online], available at: https://tourlib.net/statti_ukr/sira.htm
5. *Ekoturyzm yak vazhlyva skladova stratehii staloho rozvytku Ukrainy*, [Online], available at: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/24.pdf>
6. *Problemy ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini – Skole – aktyvnyi vidpochynok v Karpatakh*, [Online], available at: <https://skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/33-ekoturizmukr.html>
7. *Problemy ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini*, [Online], available at: http://eprints.kname.edu.ua/48290/1/ilovepdf_com-97-98.pdf
8. «Ekolohichniy turyzm u Yevropi» (2010), *Personal Plus*, No. 10 (363), [Online], available at: <http://www.personal-plus.net/363/6299.html>
9. Liubonko, T.V. (2014), «Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia rozvytkom ekolohichnoho turyzmu», *Efektivna ekonomika*, No. 9, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3761>
10. *Aspekty zelenoho turyzmu v Ukraini*, [Online], available at: https://tourlib.net/statti_ukr/zapara.htm
11. *Stratehiia staloho rozvytku*, [Online], available at: <http://surl.li/ioqts>
12. *Ekoturyzm – Stezhky ta mapy*, [Online], available at: <https://stezhky.org/stezhky/stalyj-turyzm/ekoturyzm/>
13. *Shcho take ekoturyzm – yoho osoblyvosti ta vydy – Ekoturyzm v Ukraini*, [Online], available at: <https://vidpochivai.com.ua/uk/blogs/ekoturizm/>
14. *Perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini*, [Online], available at: <http://surl.li/ioqtc>
15. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, [Online], available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>
16. *Tendentsii rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini*, [Online], available at: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25656.pdf>
17. «Ekolohichniy turyzm v Yevropi», *Turystychnyi portal*, [Online], available at: <https://thecity.com.ua/ekologichnij-turizm-v-yevropi.html>
18. *Ekolohichni problemy turyzmu ta shliakhy yikh vyrishennia*, [Online], available at: <https://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/008-66.pdf>
19. *Orhanizatsiia Obiednanykh Orhanizatsii v Ukraini*, [Online], available at: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>
20. *Ukraina pryednalasia do yevropejskoi prohramy «LIFE» dlia klimatu ta dovkillia*, [Online], available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-yevropejskoyi-programi-life-dlya-klimatu-ta-dovkillia>

21. Oliinyk, O.V., Mostenska, T.L., Tarasiuk, H.M. & Chahaida, A.O. (2020), «Perspektyvy rozvytku hoteliv u styli hlempinh v Ukraini», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, № 4 (90), pp. 38–46, doi: 10.26642/ema-2019-4(90)-38-46.
22. Oliinyk, O.V., Tarasiuk, H.M. & Chahaida, A.O. (2022), «Tendentsii avtomatyzatsii posluh v industrii hostynnosti», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, № 4 (102), pp. 41–49, doi: 10.26642/ema-2022-4(102)-41-49.
23. Oliinyk, O.V., Shestakova, A.V. & Yarmoliuk, D.I. (2023), «Napriamy tsyfrovizatsii restorannoho biznesu», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, № 1 (103), pp. 15–21, doi: 10.26642/ema-2023-1(103)-15-21.
24. Serhienko, L.V., Dziubenko, O.M. & Ozhho, S.V. (2019), «Derzhavna ekolohichna polityka Ukrainy ta pravovyi mekhanizm yii formuvannia i realizatsii», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, 3 (89), pp. 191–200, doi: 10.26642/ema-2019-3(89)-191-200.

Замула Ірина Валеріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-6075-095X>.

Наукові інтереси:

- проблеми розвитку бухгалтерського обліку та аналізу для забезпечення стійкого розвитку економіки;
- теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю й аналізу природно-ресурсного потенціалу країни.

E-mail: zamula@ztu.edu.ua.

Травін Віталій Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри цифрової економіки та міжнародних економічних відносин, Державний університет «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-7386-7372>.

Наукові інтереси:

- інституційні механізми сталого розвитку аграрного сектору економіки України.

E-mail: travin@ztu.edu.ua.

Кирилюк Дарина Русланівна – студентка 1 курсу ОР «Магістр», спеціальність «Туризм», Державний університет «Житомирська політехніка».

Наукові інтереси:

- проблеми розвитку екологічного туризму.

E-mail: tz6m_kdr@student.ztu.edu.ua.

Zamula I.V., Travin V.V., Kyrylyuk D.R.

Post-war development of ecotourism in Ukraine: domestic and international experience

Ecotourism is an important area of tourism development in Ukraine. The country has a rich natural heritage that attracts tourists from all over the world. However, ecotourism in Ukraine, unlike in European countries, in the pre-war period did not receive enough attention from the government and business, which delayed the development of this industry.

To ensure the development of ecotourism in Ukraine in the post-war period, it is necessary to create new and develop existing tourist infrastructure in areas with high potential for this direction. It is important to develop tourism services that contribute to the ecological development of regions, for example, ecological food and the use of ecological materials in construction. One of the ways to develop ecotourism in Ukraine is the preservation and protection of natural areas of high ecological value. Restoring and increasing the area of natural green areas can be a key factor in attracting tourists. It is also important to carry out environmental control over the development of tourism in order to ensure the preservation of natural resources and biodiversity.

It is also important to cooperate with international organizations involved in ecotourism for the implementation of international standards and recommendations for the development of this industry. In addition, an important factor is the attraction of investments for the development of ecotourism, which will create new jobs and ensure the stable growth of the tourism industry.

Keywords: ecotourism; sustainability; impact of tourism on natural complexes; development of tourism; post-war recovery.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2023.